

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Az alkotmányértelmezési módszerek igazolása

A doktori értekezés tézisei

DR. FRÖHLICH JOHANNA

Témavezetők:

Dr. Jakab András egyetemi tanár

Dr. Schanda Balázs egyetemi tanár

Budapest, 2017

TARTALOM

I. A kitűzött kutatási feladat.....	3
II. A kutatás módszertana.....	5
III. Az értekezés kutatási eredményeinek rövid bemutatása.....	7
IV. Publikációk.....	13

I. A kitűzött kutatási feladat

Az alkotmányértelmezés módszereinek hazai kutatása, különösen az elmúlt években, nagy figyelmet kapott. Az egyes értelmezési módszerek rendszerezése, alkalmazásuk szabályai, illetve az egymással versengő értelmezés-elméletek bemutatása is magas szintű és aktív jogirodalmi figyelemben részesült. Az alkotmányértelmezés módszereire az új alkotmány elfogadását követően amiatt is nagy hangsúly helyeződött, mert az Alaptörvény több rendelkezésében is szól az alkotmány értelmezésének, valamint általában a jogszabályok értelmezésének módszereiről. Egy új alkotmány elfogadása mindenhol azt eredményezi, hogy a jogrendszer alkotmányos alapjairól folytatott viták újra megnyílnak, s ezzel az alkotmány értelmezésének módszerei is megkérdőjeleződhetnek. Hazánkban is felmerült, hogy mely értelmezési módszerek használhatók változatlanul, illetve, hogy mi igazolja ezeknek a használatát a megváltozott alkotmányos környezetben.

Az alkotmányértelmezési módszerek ezen kívül mindig is érzékeny szálakkal kapcsolódtak a politikai filozófiához, és a mindennapi gyakorlatban is egy-egy módszer könnyen összekapcsolható valamelyik politikai ideológiával; talán az Egyesült Államokban alakultak ki e téren a legélesebb határvonalak, ahol az egyik oldalon a textualista és originalista módszerek, a másikon az élő alkotmányosságot és a morális alkotmányértelmezést támogatók képviselik a szembenálló politikai filozófiai eszményeket. Ha az alkotmányértelmezési módszereket ily módon fogva tartja a politika, az abból is fakad, hogy az alkotmányt és az alkotmányjogi érvek szabályszerűségét tagadják. Tévesen, úgy gondolhatják, hogy az alkotmány híján van bármilyen magasabb mércének, ezért az azt érintő alkotmányjogi érvek helyességének megítéléséhez sem szolgál alapul semmi, csupán önmaga. Úgy tűnhet tehát, hogy az alkotmányértelmezés esszenciálisan politikai, azaz az alkotmánybíróság döntései sem mérhetők szakmai vagy egyéb szabályok alapján. Ha így lenne, az Alkotmánybíróság meghatározóan politikai szereplő lenne, az alkotmánybírósági döntések pedig eleve bukásra ítélt kísérleteknek a hatalmi-politikai viszonyok uralásában. A dolgozatban ezeknek az állításoknak a cáfolatára törekszem.

Ha akaratunkat elégségesnek tekintjük az alkotmányról szóló döntéseink igazolásához, akkor valóban nem marad egyéb viszonyítási pont cselekedeteink megítéléséhez, mint a hatalmi erő. A dolgozat egyik alapgondolata azonban az, hogy az alkotmányról szóló döntésekre is vonatkoznak bizonyos szabályosságok, amelyek politikai véleménytől függetlenül beláthatók és igazolhatók.

Az alkotmányértelmezési módszerek használata tehát nem önkényes, vagy legalábbis nem kell annak lennie.

A dolgozat elsődleges célja ezért annak bemutatása, hogy a legfontosabb alkotmányértelmezési módszerek milyen indokok alapján igazolhatók. Ezzel nem titkolt céлом volt annak alátámasztása, hogy az alkotmányértelmezés szabályosságokon nyugszik, amelyek megismerhetők, ezért betarthatók, valamint számonkérhetők.

Az alkotmányértelmezési módszerek igazolásához három nagyobb téma kapcsolódott, amelyek kifejtése különböző célokkal párosult.

Az igazolhatóság kérdése szorosan összefügg azzal, hogy mit gondolunk a jog normativitásáról, hiszen az igazolásnak a jogtudomány diszciplínájában kell érvényesnek lennie. A jog normativitása mögött meghúzódó különböző elméleti irányzatok és saját álláspontom bemutatására amiatt volt szükség, hogy ez által kontextusba helyezzem az alkotmányértelmezési módszerek igazolásakor érvényesítendő azon alapvető szempontot, amely szerint az értelmezés során az alkotmány kötelező erejét kell védeni. Az alkotmányértelmezési módszerek tehát akkor igazolhatók, ha azok valamilyen módon az alkotmány kötelező erejét és az alkotmány tulajdonságainak védelmét szolgálják.

Feltételezve, hogy az alkotmányértelmezési módszereknek az a célja, hogy az alkotmányról szóló döntéseink során az alkotmány rendeltetését elősegítsék (azaz nem öncélúak), szólnom kellett az alkotmány fogalmi elemeiről is. Ezeknek a tartalmi tulajdonságoknak az ismertetésével az volt a céлом, az alkotmány azon fogalmi elemeit összegyűjtssem, amelyek nélkül nem beszélhetünk alkotmányról, azaz amelyek az alkotmányértelmezési módszerek igazolásánál sem hagyhatók figyelmen kívül.

Végül, külön fejezetben vállalkoztam a szöveg, illetve a jogi nyelv filozófiai alapjainak és főbb tételeinek bemutatására. Ezzel azt céloztam, hogy egyrészt bemutassam a jogi nyelv használatának jellegzetességeit, másrészt pedig, hogy ez által a szövegszerű értelmezési módszer igazolásához megfelelő elméleti alapot nyújtsak.

II. A kutatás módszertana

A kutatás módszertanát alapvetően az első, a jogtudomány természetével és a jog normativitását magyarázó elméleti irányzatok bemutatásával foglalkozó fejezet, valamint az utolsó, az igazolási kötelezettséget a gyakorlati indokok szemszögéből megközelítő fejezet tartalmazza.

A dolgozat fenti célkitűzéseit a természetjogi irányzathoz sorolt gyakorlati indokok elméletének talaján törekedtem megvalósítani. Az ebből fakadó legfontosabb módszertani előfeltevések a következők.

A jogtudomány és a tudományosság fogalmainak tárgyalásával arra törekedtem, hogy az alkotmányjogot, illetve a jogtudományt az Aquinói Szent Tamás által megalapozott azon tudományrendbe soroljam, amelyikbe a morálfilozófia és a politikai filozófia is tartozik. Ebből az a következtetés is származik, hogy a jogról szerzett ismereteinket a gyakorlati érvelés módszerével szerezzük meg és rendszerezzük, amelynek jellemzőit részletesen ismertettem az utolsó fejezetben.

Ugyancsak a jogtudomány (s vele az alkotmányjog) helyének és módszerének kijelölését szolgálta az az alfejezet, amelyik a jogtudomány és a politikai filozófia kapcsolatáról, hasonlóságairól és különbségeiről szólt.

Az igazolhatóság jogi jellegét tehát azzal együtt törekedtem megőrizni, hogy hangsúlyoztam a politikai filozófia és más tudományok, mint például a nyelvfilozófia vagy az ismeretelmélet szerepét a jog kötelező erejének meghatározásában. A helyes egyensúlyt reményeim szerint azzal is sikerült megőriznem, hogy nem adtam fel azt az alaptételt, amely szerint a jog kötelező erejének szükséges eleme egy pozitív jogi mozzanat, az érvényesség, amely egy megfelelően felhatalmazott szerv, tisztességes jogalkotási eljárása eredményezhet. Ez azonban nem zárja ki, hogy a jog kötelező erejét gyakorlati indokok alapján magyarázzam; a pozitív jog és az ennek alapján ellátott koordináció, amelyet a jog betölteni hivatott, önmagában olyan (eszköz)értéknek tekinthető, amely a gyakorlati indokok alapján is védendő érték.

Az alkotmányértelmezési módszerek igazolása szempontjából a bíró személyének kulcsszerepet szántam. A gyakorlati bölcsesség első elvei olyan alapvető fontosságú megállapításokat tartalmaznak, amelyek kijelölik a bíró szerepét és felelősségét a döntéshozatalban. Az alkotmányértelmezési módszerek igazolásakor használt gyakorlati indokokat ugyanis nem valamilyen absztrakt politikai filozófia morál, sem nem egyszerű intuitív benyomások

szolgáltatják, hanem a bíró személyes, reflektált és felelős belátása, amellyel szakmai ismereteit a legjobb tudása szerint a jó döntés szolgálatába állítja. E folyamat el sem kezdődhet a gyakorlati bölcsesség első alapelvének belátása nélkül, amely szerint az igazság megismerése *jó, ezért* arra törekedni *kell*. E jó nem vezethető le (dedukció révén) semmilyen felsőbb tételből vagy absztrakt értékrendből, ezért ilyen értelemben nem morális elvről van szó.

Végül, külön alfejezetben tárgyaltam a megismerés folyamatát, amelyhez az ismeretelmélet és hermeneutika eredményeit is törekedtem releváns részeikben felhasználni.

Ezen módszertani alapok alkalmazásával jutottam el végül el az alkotmányértelmezés módszerei igazolásának kérdéséhez. Itt azt a megkülönböztetést tettem, amely szerint az alkotmányossági felülvizsgálat során másképp igazolható az alkotmány szabályainak értelmezése és másképp egy egyszerű jogszabály értelmezése. Az alkotmányos norma-igazoláskor ugyanis az alkotmánybíróság az alkotmány jelentésének kötelező erejéről, végső soron az alkotmány kötelező erejéről dönt. Ez azt jelenti, hogy egy ilyen jellegű értelmező döntés igazolásának foglalkoznia kell azzal a kérdéssel, hogy mi az alkotmány rendeltetése, illetve, hogy mely módszer szolgálja az alkotmány kötelező erejének védelmét.

III. Az értekezés kutatási eredményeinek bemutatása

1. A dolgozat kiindulópontja, hogy az alkotmányértelmezési módszerek mögött valójában a jogról és alkotmányról alkotott elképzeléseink húzódnak meg. Az egyes értelmezésméletek és érvelési módszerek közötti választásaink egyszerre a jog értelméről és alapjairól alkotott nézeteinket is tükrözik.

2. A dolgozat elveti egyrészt a tudományokban általában és a jogtudományban is megfigyelhető azon demarkációs problémát, amely a tudományos/nem tudományos, illetve a jogi/nem jogi (erkölcsi) közötti határvonal megrögzött keresésére vonatkozik. Ehelyett a vizsgálat a szubjektív emberi szempontok szerepével való szembenézésre, azaz az értelmező személy legitim szempontjainak beemelésére törekszik.

3. Az alkotmány értelmezésekor nem egyszerűen az alkotmány jelentésének feltárása történik, hanem valójában arról is döntés születik, hogy mely jelentésnek tulajdonít kötelező erőt az értelmező. Az alkotmányértelmezés és a jog kötelező erejének igazolása ezért szorosan összekapcsolódik. Ahhoz tehát, hogy megtudjuk, mely értelmezési módszer miként igazolható, arra is tudnunk kell válaszolni, hogy a jog kötelező ereje miként igazolható.

4. A jog normativitását magyarázó legfőbb elméleti irányzatok bemutatását követően arra a következtetésre jutottam, hogy a gyakorlati indokok elmélete a legalkalmasabb a dolgozat kutatási céljában meghatározott kérdések vizsgálatához. Amiatt érvelek emellett az elmélet mellett, mert ez vállalja fel a legösszintébben a jogrendszer által elősegíteni hivatott értékeket, ugyanakkor azonban alapvető jelentőséget szán a jog érvényességének és pozitív jellegének is. Ennek során alapvetően John Finnis elméletére támaszkodom, néhány lényeges eltéréssel; így a szöveg nyelvfilozófiai vonatkozásaira nagy hangsúlyt fektetek, valamint az alkotmányértelmezés és érvelés gyakorlati problémáit is vizsgálom. Talán ezekből a különbségekből származik az az eltérés is, hogy végső soron más szerepet szánok a bírónak, illetve a bírói döntéshozatalnak is.

5. Az alkotmányról szóló fejezetet a jogtudomány és politikai filozófia közötti kapcsolat meghatározásával kezdtem. Ennek során megállapítottam, hogy bár a jog rendszer-igénye a politikai akarat természetével lényeges pontokon szembenáll, jog és politika mégis közös célokat szolgál. A jog elkötelezett az emberi, társadalmi problémák megértése és megoldása iránt, s mint ilyen, mélyszerkezetében osztozik a filozófia természetében. A jog és politikai filozófia közötti

különbség tehát nem a módszertanukban vagy céljaikban rejlik, hanem a jogi és politikai jellegű döntések eltérő igazolási kényszerében.

6. Az alkotmányozó hatalomnak jelentős szerepet szánó elméletekkel ellentétben azt az álláspontot képviseltem, hogy az alkotmányozó hatalomra történő utalást az alkotmány kötelező erejének igazolásakor el kell hagyni. A szakirodalom egy része az alkotmányozó hatalom birtokosaira alapozó nézeteket „szerzőségi paradoxon”¹-ként ismeri, azaz olyan ellentmondásnak tekinti, amely az alkotmány normativitását az azt megalkotó hatalomra alapozza, s amely ugyanakkor eltekint annak igazolásától, hogy e személy(ek) honnan szerezték hatalmukat. Valójában ugyanennek az érvek az átfogalmazott változata az, amelyek az alkotmány elfogadásában határozza meg az alkotmány kötelező erejének forrását.

7. Ezeket a megközelítéseket azon az alapon cáfoltam, hogy 1) kizárólag valamilyen tényre (mely szerv fogadta el az alkotmányt, illetve kik fogadják el az alkotmányt) vezetik vissza az alkotmány kötelező erejét, amely nem csak hibás következtetés, hanem nem is elegendő az alkotmány tartalmi meghatározása szempontjából. 2) Amiatt is elvettem e nézeteket, mert ezzel az alkotmányozó saját hatalmát önmagával igazolná; ez az önigazolási hiba pedig relativizálja és meggyengíti az alkotmány normativitását. 3) Végül az alkotmányozó hatalom túlhangsúlyozása történelmi tapasztok szerint kifejezetten kedvez a populista nézeteknek, valamint az alkotmány szabályainak pusztán formális betartásával megvalósított visszaéléses alkotmányozás gyakorlatának.

8. A dolgozat második fejezetének célja az volt, hogy az alkotmány tartalmi jellegű fogalmi elemeit számba vegye. A következő fogalmi elemeket határoztam meg és fejtettem ki: 1) teljes közösség, 2) hiteles viszony a közösség múltjával, 3) az alkotmány egysége és koherenciája, 4) érvényesség, valamint 5) a jogrendszer minőségét adó jogállamiság. E fogalmi elemek meghatározásával arra törekedtem, hogy a jog formális tulajdonságainak elismerése mellett, az alkotmány tartalmi tulajdonságait is számba vegyem.

9. Az dolgozatban külön alfejezetet szánok az alkotmányos identitás fogalma meghatározásának, illetve az annak alapjául szolgáló elméleti megfontolásoknak. Az alkotmányos identitás fogalmát több, ellentétes irányú erő uralja, hiszen abban egyszerre jelen van a stabilitás és a változás iránti igény, illetve az alkotmány belső lényegét adó, változatlan és változó elemeinek keveredése. Amellett foglaltam állást, hogy az identitást nem lehet csakis az alkotmány

¹ Dyzenhaus 2012.

szövegéhez, sem pedig csak az alkotmányt körülvevő társadalmi, politikai környezethez kötni, hanem azokat egységben kell szemlélni.

Az alkotmány identitásának fogalma segíthet megérteni, hogy mennyi különböző, adott esetben ellentétes erő törekszik egységként működni egy alkotmányszöveg keretei között. Ugyanakkor a koncepció csak bírói önmérséklet és folyamatos önreflexió mellett használható, hiszen fogalmi rendszere nem csupán kidolgozatlan, hanem természetéből fakadóan nagyon fluid és nélkülözi a világos határvonalakat. Éppen ezért az alkotmány identitásának alkalmazásakor kiemelt jelentősége van az annak tulajdonított jelentés igazolásának.

10. Az alkotmányértelmezési módszereket megelőzően, szükséges volt a szöveggel és a jogi nyelvvel foglalkozó fejezet beiktatása. A szöveg mélyebb vizsgálatára egyrészt azért volt szükség, mert az alkotmányértelmezési módszerek egyik legjobban hangsúlyozott igazolási alapja az, hogy azok visszavezethetők-e a szövegre vagy sem. A szöveg elméleti hátterének feltárása azonban általában nem kap elegendő figyelmet, ezért alapvetően hiányoznak azok a tudományos (nyelvfilozófiai) alapok, amelyekre hivatkozva egy-egy jelentéstartalomról megállapíthatjuk, hogy az a szöveg alapján igazolható vagy sem. Másrészt, a gyakorlat azt mutatja, hogy a szövegszerű értelmezési módszer használata gyakran a preferált politikai filozófiai ideálok függvénye, ezért a szöveg szabályosságai gyakran nem kapnak elegendő figyelmet.

11. A fontosabb nyelvfilozófiai irányzatok bemutatását és az általa bevezetett fogalmi rendszer megteremtését követően a nyelvfilozófia jogelméleti összefüggéseit tárgyaltam. A jogi formalizmust illető kritikákat a nyelvi meghatározatlanság fajtáinak és az az által betöltendő funkcióknak az ismertetése követte. E körben arra következtetésre jutottam, hogy a nyelvi meghatározatlanság nem csak elkerülhetetlen, hanem számos esetben kifejezetten hasznos, jó célokat szolgál. A jogi nyelv szemantikájáról és pragmatikájáról szóló részek célja az volt, hogy megalapozzák egy későbbi elméleti felosztást, amelynek központi kérdése, hogy a jogi nyelv eltér-e és ha igen, miben tér el a természetes nyelvektől.

12. Ezek alapján arra jutottam, hogy a jogi nyelv legalább három ponton eltéréseket mutat a természetes nyelvektől, még pedig abban, hogy 1) a jogi nyelvnek lényegesen szegényebb a kontextusa a természetes nyelvekhez képest, 2) emiatt a jogi nyelvben nem működnek ugyanúgy a szóbeli társalgás során használt implikált tartalmak, illetve az ezeket rendszerező társalgási maximák sem, 3) végül a jogi szöveg születésétől kezdve igényli a kreatív értelmezést, mivel a jogalkotási folyamatban mint stratégiai beszédben bizonyos jelentéstartalmak minden esetben

meghatározatlanok maradnak, míg a természetes beszéd együttműködő jellegű, ezért ott ilyen kiegészítésre nincsen szükség.

13. A minél könnyebb érthetőség kedvéért táblázatban foglaltam össze a jelentés-centrikus és az értelmezés-centrikus elnevezéssel illetett két szembenálló megközelítés főbb pontjait. Ezt követően a fő kérdésem arra vonatkozott, hogy milyen módszert implikálnak a jogi nyelv fenti jellegzetességei. A fejezet téziseit 11 pontban összegeztem, köztük például abban, hogy a szöveg jelentése és értelmezése nem választható el egymástól, hogy az értelmezendő szöveg (az alkotmány) fogalmi elemei jelentőséggel bírnak az értelmezéskor, hogy az egyes szavak értelme elszakíthatatlan az alkotmány egészétől, valamint, hogy az alkotmányozó szándéka valójában nem jelenik meg az alkotmány szövegében.

14. Visszatérve a dolgozat kezdetinél tárgyalt gyakorlati érvelés és gyakorlati indokok témaköréhez, újabb táblázatban összefoglaltam, hogy mit értünk gyakorlati érvelésen, illetve, hogy az miben különbözik az elméleti érveléstől.

15. Visszatértem a személy szerepének tárgyalásához is, amelyet immár még jobban megvilágítanak az alkotmányról és a szövegről szóló fejezetek eredményei. Az egyik legfontosabb tétel e témakörben, hogy a jog normativitása a személy értékének felismeréséből is fakad. Ezt arra alapoztam, hogy mivel az elméleti ész egyedül nem elegendő ahhoz, hogy az emberi lét súlyát, fájdalmait és szépségeit megértse, ehhez a gyakorlati bölcsességre van szükségünk. Csak úgy érthetjük meg például, hogy mi a természete és súlya az emberi méltóságnak, ha vannak személyes tapasztalásaink annak megéléséről.

Az első lépés annak felismerése, hogy a tudás lehetséges; ugyanilyen jellegű felismerés az, hogy ez a tudás nem csak lehetséges, hanem kívánatos, *jó* is. Amikor belátjuk valamiről, hogy az jó, azzal együtt belátjuk azt is, hogy arra a valamire törekedni *kell* (hiszen jó). Ugyanígy, ha belátjuk, hogy például a tudás elérendő jó, azt is felismerjük, hogy az nem csak nekünk, hanem mindenkinek jó. A tudás felé irányuló akaratunk mindegyikre csupán mint egy intelligens válaszreakció érkezik, azaz maga az akarat sem nem jó, sem nem rossz, hanem annak megértésére adott intelligens felelet, hogy az előttünk álló cél jó, *ezért* akarjuk. Végül, mindez nem valamilyen deduktív következtetés (azaz nem valamilyen absztrakt elvből, értékből jutunk el hozzá) és nem is pusztán intuíciók eredménye, ezért ilyen értelemben nem morális elvekről beszélünk.

16. Az ismeretelméleti részben tárgyalt eredményeket alapvetően Bernard Lonergan elméletére támaszkodva fejtettem ki, aki az emberi megismerésről írt művével az emberi bepillantás (*insight*)

és a tudati adatok (*data of consciousness*) segítségével amellel érvel, hogy a megismerés során használt gondolati aktusaink visszakövethetők és így az azok alapján hozott ítéletek igazolhatók. Habár ezt a megközelítést némelyek empirizmusnak tekintik, az elmélet hasznos fogódzókkal szolgál a megismerés folyamatának feltárásában.

17. Külön alfejezetben foglalkoztam a bíróval mint a döntés alanyával a döntéshozatali eljárásban, akinek központi szerepet szánok annál fogva, hogy az alkotmányértelmező döntés meghozatalában a bíró van abban a pozícióban, hogy felelős, nyitott, és reflektált döntést hozhasson, amelynek során érvényesítheti mindazokat a szempontokat, amelyeket az előző pontokban tárgyaltam.

18. Az igazolási kötelezettség tárgyalásakor megkülönböztettem formális és normatív igazolási kötelezettséget, valamint az utóbbin belül érv-igazolást és norma-igazolást. A norma-igazolás az, amely a dolgozat szempontjából valódi jelentőséggel bír, hiszen ez az a fajta igazolás, amelyet akkor használ a bíróság, ha egy norma kötelező erejének igazolására van szükség. Az alkotmánybíróság alapvetően ilyen, alkotmányos norma-igazolást végez, hiszen egy jogszabály alkotmánnyal való összemérésekor szükségszerűen felmerül az alkotmány szóban forgó rendelkezésének igazolása, amely végső soron e rendelkezés kötelező erejének igazolása is. Továbbá, amellel is érvelek, hogy ilyen esetben nem alkalmazható Raz kizáró indokokra vonatkozó elmélete, amely szerint az alkotmány szabályának kötelező erejét a bíróság adottnak veszi.

Ezek alapján azokat a következtetéseket vontam le, hogy 1) az alkotmányossági felülvizsgálat tartalmi indokokat *is* megkíván a gyakorlati érvelés során; 2) az alkotmányossági felülvizsgálat során folytatott alkotmányértelmezés igazolása norma-igazolást is megkövetel a bíró részéről; 3) ezt azt jelenti, hogy a jogszabály alkotmányossági felülvizsgálatakor alkalmazott alkotmányértelmezés során választ kell találni a szóban forgó jogszabályok kötelező erejének indokaira.

21. Tárgyaltam annak a kérdését is, hogy az alkotmányértelmezés és az egyszerű jogszabályértelmezés között van-e elméleti jelentőségű különbség. Arra jutottam, hogy az alkotmányértelmezési módszerek nem rendelkeznek különleges sajátosságokkal. A helyesen feltett kérdés azonban az, hogy milyen indokokkal igazolhatók az alkotmány értelmezésének módszerei és milyen indokok állnak más jogszabályok értelmezésének módszerei mögött. Az alkotmányértelmezési módszerek igazolása amiatt tér el az egyszerű jogszabály értelmezésének

igazolásától, hogy ebben az esetben a bíróságnak tartalmi indokokkal kell alátámasztania, hogy a szóban forgó alkotmányi rendelkezés *miért jó*, amely implikálja nem csak az alkotmány kötelező erejének védelmét, hanem az alkotmány fogalmi elemeinek érvényesítését is az igazolás során.

Ennek szemléltetésére tökéletes példát szolgáltatott az Alaptörvény elfogadása előtt hozott alkotmánybírói döntések további felhasználhatóságáról szóló alkotmánybírói döntés. Ebben ugyanis megjelent a bírói megismerési folyamat, a történelmi múlthoz való hiteles viszony, az alkotmány kötelező ereje, valamint az alkotmány szövege által hordozott korábbi használatok sora is.

22. Végül, a fent levont következtetések által nyújtott vizsgálati keretet alkalmaztam a legfontosabb alkotmányértelmezési módszerek igazolásának bemutatásához.

A dolgozat végére azt állapítottam meg, hogy a szövegszerű értelmezési módszer, az alkotmány egységének elve szerinti módszer és az objektív teleologikus módszerek azok, amelyek elméleti és gyakorlati szempontból a legalkalmasabbak arra, hogy az alkotmányértelmezési módszerek igazolása során szükséges szempontokat érvényre juttassák.

Ezzel szemben a legkritikusabb az alkotmányozó szándéka szerinti módszerrel kapcsolatban voltam, illetve alapvetően nem tartottam megfelelő módszernek a közvetlenül morális elvekre alapozó érvelést sem. Habár, úgy remélem, hogy jó indokaim vannak előnybe részesíteni az említett alkotmányértelmezési módszereket, mégsem állítom, hogy bármilyen sorrend létezne a módszerek között, még kevésbé, hogy lenne egyetlen helyes értelmezési módszer, amelyet feltétlenül alkalmazni kellene; mindegyik metódus használható és kihasználható a gyakorlatban.

A kutatás eredményei felhasználhatók az alkotmányértelmezéssel foglalkozó elméleti diskurzusban, illetve a gyakorlati döntéshozatalban is; az igazolás módszertana és az egyes alkotmányértelmezési módszerek igazolásánál kifejtett szempontok munícióval szolgálhatnak nem csak az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésében és 28. cikkében foglalt, új értelmezési szabályokról folyó akadémiai vitában, hanem a mindennapi alkotmányértelmező gyakorlat folyamán is.

IV. Publikációk

Könyvek:

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna, Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről. Budapest, Gondolat, 2012.

Cikkek és fejezetek idegen nyelven:

„Constitutional Review and the Parliamentary Supermajority – The Hungarian Example” in: Miodrag Jovanovic (szerk.), Democracy and Rule of Law Series. Eleven International Publishing, 2015. (angolul)

Csink Lóránt –Fröhlich Johanna, The new Hungarian Basic Law – Preliminaries and Consequences. Forum Prawnicze [Jogi Fórum] no. 3 (11)/2012. 15-26 (lengyelül)

Csink Lóránt –Fröhlich Johanna, Topics of Hungarian Constitutionalism. Tijdschrift voor Constitutioneel Recht [Holland Alkotmányjogi Szemle] no. 4/2012. 424-439 (angolul)

Cikkek és fejezetek magyar nyelven:

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna, A Haining-elv. Az alkotmány identitása, stabilitása és változtathatósága. Iustum Aequum Salutare 2016/4.

Fröhlich Johanna et.al., Az alkotmányjogi panasz eljárások különös szabályai. in: Botond Bitskey (szerk.), Alkotmányjogi Panasz Kézikönyve. HVG-ORAC, Budapest, 2015.

Fröhlich Johanna – Jakab András, Alkotmányjogi érvelés az Alkotmánybíróság gyakorlatában. Alkotmánybírósági Szemle, 2/2014. 83-103.

„A szöveg mélységei – Gondolatok Szente Zoltán: Az Érvelés és értelmezés az alkotmányjogban című könyve kapcsán” Fundamentum 1-2/2014. 198-202.

„Az Abtv. 26. § (2) bekezdése szerinti, közvetlenül a jogszabályok ellen benyújtható alkotmányjogi panaszok befogadhatósága” Alkotmánybírósági Szemle 1/2013. 90-98.

„Az örökkévalósági klauzulák dilemmája” in: Drinóczi Tímea –Jakab András (szerk.), Alkotmányozás. PPKE-JÁK – PTE-ÁJK, Pázmány Press, Budapest-Pécs, 2013. II.kötet 31-44.

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna, A régiek óvatossága. Megjegyzések az Alaptörvény negyedik módosításának javaslata kapcsán. Pázmány Law Working Papers, 1/2013.

„A nyelvfilozófia és az alkotmányértelmezés összefüggései – a szöveg korlátai és lehetőségei” Századvég, 4/2012. Vol. 66. 129-153.

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna, Az Alaptörvény és az Átmeneti rendelkezések viszonya. Pázmány Law Working Papers, 2/2012.

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna, Történeti alkotmány és kontinuitás az új Alaptörvényben. Közjogi Szemle 2012. március, 9-15.

„Önértelmezési kérdések az új alkotmány javaslatában” in: Az új Alaptörvényről – elfogadás előtt. Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága, Budapest, 2011. 58-66.

„Önértelmezési kérdések az Alaptörvényben – gondolatok az R) cikk alkotmányértelmező szabályairól” Magyar Közigazgatás, 2011. június 23-29.

Csink Lóránt – Fröhlich Johanna, „... az alkotmányjogon innen” Alkotmánybírósági Szemle 1/2011. 66-72.

„A családi választójog alapkérdései” Pázmány Law Working Papers 20/2011.

„Fékek és ellensúlyok a rendszerváltás után” De Iurisprudencia et Iure Publico (DIEIP) 2010.

„Kampánycsend és a közérdekű adatokhoz való jog” Magyar Jog, 12/2010. 747-751.

„A demokrácia-fogalmi tartományának bővítése – relativizálódás vagy garancia?” Iustum Aequum Salutare, VI. 2010/3. Budapest, 2010. 17-24.

„Oktatásügy” in: Jóri András (szerk.), Adatvédelem és Információszabadság a gyakorlatban. Complex, Budapest, 2010. 197-204.

„Az alkotmányértelmezés lehetséges fejlődési irányai – az objektív értékelvű értelmezés lehetőségei” in: Schanda Balázs –Varga Zs. András (szerk.), Láttelek közjogunk elmúlt évtizedéről. PPKE-JÁK, Budapest, 2010. 61-74.

„Morális alkotmányértelmezés” Párhuzamos vélemény az Alkotmány értékrendjéről. Jogelméleti Szemle, 2/2009.

On-line publikációk:

„Rendszer-igény és politikai akarat” Vs.hu, 2014. május 15.
<http://vs.hu/kozelet/osszes/rendszer-igeny-es-politikai-akarat-0515#!s30>

Szerkesztési munkák:

Az Alkotmánybíróság Határozatai 2016. Tárgymutató

Az Alkotmánybíróság Határozatai 2015. Tárgymutató

Az Alkotmánybíróság Határozatai 2014. Tárgymutató

Az Alkotmánybíróság Határozatai 2013. Tárgymutató

Az Alkotmánybíróság Határozatai 2012. Tárgymutató

Technikai szerkesztő; Függelék: Csink Lóránt – Fröhlich Johanna – Orbán Endre, Az Alaptörvény fordítása. in: Csink Lóránt – Schanda Balázs –Varga Zs. András (szerk.), The Basic Law of Hungary – A First Commentary. Clarus, Dublin, 2012. 295-340.

Varga Zs. András – Fröhlich Johanna (szerk), Közérdekvédelem – A közigazgatási bírászkodás múltja és jövője. PPKE JÁK – KIM, Budapest, 2011. 136.

„Joganyagmutató” in Jakab András (szerk.), Az Alkotmány kommentárja. Századvég, Budapest, 2009. 2778-2915.

Fordítások:

András Jakab – Pál Sonnevend, Kontinuität mit Mängeln: Das neue ungarische Grundgesetz. Jakab András – Sonnevend Pál: Kontinuitás hiányosságokkal: Az új magyar Alaptörvény. in: Fejes Zs., Kovács E., Paczolay P., Tóth J. Z. (szerk.), Állam és jog. Kodifikációs kihívások napjainkban. Magyar Jog- és Államtudományi Társaság – Gondolat, Szeged-Budapest, 2013. 122. (németről magyarra)